О. М. Ложачевська,
д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту,
Національний транспортний університет
ORCID ID:0000-0001-8462-925X

П. Ю. Гречан,
аспірант кафедри менеджменту, Національний транспортний університет
ORCID ID: 0000-0003-4878-9744

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.8.53

ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ ПІДХОДІВ І МЕТОДІВ ОЦІНКИ

O. Lozhachevska,
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Management, National Transport University
P. Grechan,
Postgraduate student of the Department of Management,
National Transport University

INNOVATIVE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE:
ANALYSIS OF EXISTING APPROACHES AND EVALUATION METHODS

У статті досліджено особливості сучасних наукових підходів вітчизняних та зарубіжних науковців до визначення сутності категорії "інноваційна активність підприємства". Виділено відмінність зазначеного поняття та визначено взаємозв'язок з поняттям "інноваційна діяльність". На підставі проведеного аналізу підходів, що застосовуються у методиках науковців для проведення оцінки інноваційної активності підприємства, зроблено висновок, що найпоширенішими є формальний, ресурсно-витратний та результативний підходи. Здійснено теоретичний аналіз методів оцінки інноваційної активності та виділено особливості їх використання. Розглянуто методичні підходи науковців щодо визначення рівня інноваційної активності підприємств з виділенням критеріїв та застосованих методів. Сформовано підґрунтя для подальшого розвитку теоретико-методичних основ оцінки інноваційної активності підприємств з метою посилення конкурентних переваг та забезпечення інноваційного розвитку.

The article investigates and analyzes the features of modern scientific approaches of domestic and foreign scientists to determine the essence of the category "innovative activity of the enterprise". It is concluded that the essence of this concept is the level of intensity of innovation and dynamic implementation of a set of innovative and purposeful processes of implementation of more advanced forms of labor organization and management, which through the interaction of external and internal factors form certain competitive advantages of the enterprise. innovative development.

The difference between this concept is highlighted and the relationship with the concept of "innovation" is defined. It is stated that an activity is only a set of actions, and the activity necessarily involves participation in this activity.

Based on the analysis of approaches used in the methods of scientists to assess the innovative activity of the enterprise, it is concluded that the most common are formal, resource-intensive and effective approaches. Theoretical analysis of methods for assessing innovation activity (factor analysis, expert evaluation, correlation-regression analysis, methods of taxonomy, cluster analysis, methods of adaptive forecasting and methods of analysis of variance) and the features of their use. These methods are used by scientists in the proposed methods both separately and in certain combinations. They differ in the variety of factors and indicators that are proposed to assess the innovative activity of economic entities.

Methodical approaches of scientists to determine the level of innovative activity of enterprises with the selection of criteria and applied methods are considered. It is noted that it is necessary to use a small number of indicators, but that they comprehensively and objectively reflect the innovative potential of the enterprise, the intensity of its innovative activities and innovative processes in the enterprise. The basis for further development of theoretical and methodical bases of an estimation of innovative activity of the enterprises for the purpose of strengthening of competitive advantages and maintenance of innovative development is formed.

Ключові слова: інноваційна активність, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, методи оцінки інноваційної активності, методики оцінки інноваційної активності.

Key words: innovative activity, innovation potential, methods of evaluation of innovative activity, methods of evaluation of innovative activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Невід'ємною складовою інноваційного розвитку підприємств різних сфер економічної діяльності та організаційно-правових форм в сучасних умовах є активне створення і впровадження інновацій, ефективне здійснення інноваційної діяльності. Посилення конкурентної боротьби на ринках, виклики глобальних, національних і місцевих катаклізмів висувають до суб'єктів господарювання вимоги формувати ефективні механізми господарювання, основою яких мають стати інноваційні чинники, як головне джерело економічного зростання. Активна розробка, комерціалізація та провайдинг системних науково-технологічних інновацій дозволить посилити вплив науки на забезпечення життєдіяльності господарських систем, забезпечить їх економічний розвиток. Тільки інноваційна активність дасть змогу підприємству реалізувати свій потенціал, забезпечити і розвинути свої конкурентні переваги і посісти гідне місце на вітчизняному і світовому ринках.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Важливість питання дослідження інноваційної активності та особливостей її оцінки відображається у вагомих здобутках вчених-економістів, що знайшли своє викладення у працях Т.В. Гринько, К.В. Балдіна, А.В. Барішевої, Г.В. Верещагіної, С.В. Мочерного, Н.І. Чухрай, О.М. Ястремської та багатьох інших. Але різні підходи і визначення сутності інноваційної активності, розмаїття методів її оцінки вимагають узагальнення та розвитку даного питання. Остаточна невирішеність зазначеної проблеми та її важливість для активізації інноваційної діяльності підприємств потребує подальших досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є узагальнення та критичний аналіз підходів та методів оцінки інноваційної активності підприємств та формування підґрунтя для подальших досліджень.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз наукових джерел з оцінки інноваційної активності підприємств засвідчив, що існують різні підходи щодо визначення самої сутності категорії "інноваційна активність". Так, Т.В. Гринько, К.В. Балдін, А.В. Барішева та ін. вважають, що це окрема категорія інноватики, сутністю якої є оцінка характеру та інтенсивності інноваційної діяльності підприємства як основного фактора його розвитку та нагромадження абсолютних конкурентних переваг [1; 2]. С.В. Мочерний стверджує, що інноваційна активність — це цілеспрямована діяльність суб'єктів підприємницької діяльності щодо конструювання, створення, освоєння і виробництва якісно нових видів техніки, предметів праці, об'єктів інтелектуальної власності (патентів, ліцензій та ін.), технологій, а також впровадження досконаліших форм організації праці й управління виробництвом [3]. У свою чергу, О.М. Ястремська, Г.В. Верещагіна та ін. трактують це поняття як відмінну особливість динамічної реалізації сукупності цілеспрямова-

них процесів, що за рахунок упровадження інноваційних перетворень з урахуванням взаємодії факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ забезпечують підприємству певні конкурентні переваги, тобто це комплексна характеристика інноваційної діяльності в динаміці [4]. З нашої точки зору, сутністю зазначеного поняття є рівень інтенсивності інноваційної діяльності та динамічної реалізації сукупності інноваційно-цілеспрямованих процесів впровадження досконаліших форм організації праці й управління, що за рахунок впровадження інноваційних перетворень з урахуванням взаємодії факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ формують певні конкурентні переваги підприємства та забезпечують його інноваційний розвиток.

Отже, категорія інноваційної активності невід'ємне від поняття інноваційна діяльність, основу якої складає інноваційний потенціал підприємства. Тому при оцінці інноваційної активності часто пропонують визначати рівень використання інноваційного потенціалу, хоча діяльність — це тільки сукупність дій, а активність обов'язково передбачає участь у цій діяльності. І ми погоджуємося з А.К. Андрюшко [5], що визначення рівня інноваційної активності полягає не тільки в тому, щоб оцінювати масштаби впровадження нових та покращених технологій, а й сприяти окремим підприємствам в обранні певного напрямку інноваційного розвитку та формуванні на цій основі ефективної інноваційної політики.

Аналіз наукових джерел свідчить про різноманітність застосовуваних підходів при оцінці інноваційної активності підприємства: детальний, формальний, діагностичний, ресурсний, ресурсно-витратний, факторний, але більшість дослідників застосовують три основні підходи, які запропоновані вченими-економістами І.В. Барановою і М.В. Черепановою [6]:

- 1) формальний — дозволяє розподілити всі підприємства на інноваційно активні та інноваційно неактивні, належність до першої категорії визначається за фактом виконання робіт, що відносяться до інноваційної діяльності;
- 2) ресурсно-витратний — заснований на визначенні величини різних ресурсів в вартісному вираженні, які організація використовує на всіх стадіях інноваційного процесу;
- 3) результативний підхід — заснований на ідентифікації можливих ефектів від інноваційної діяльності організації та їх вартісної оцінки.

При цьому розмірність показників, які застосовуються при проведенні оцінки, може бути кількісною, якісною, безрозмірною або комбінованою.

У межах виділених підходів в залежності від мети оцінки, її призначення та можливостей отримання вихідної інформації застосовуються такі методи:

— факторний аналіз — обґрунтування визначених ознак, оцінка ступеня впливу окремих чинників на загальні труднощі під час економічної інтерпретації агрегованих показників;

— експертне оцінювання — можливість дослідження слабоформалізованих завдань результат дуже сильно залежить від компетентності експертів;

— кореляційно-регресійний аналіз — якісний опис впливу одних чинників на інші, але не дає можливості

формування одного показника, який відображає інноваційну активність;

— методи таксономії — обмеження означального простору до одного або декількох агрегованих показників, але втрата якостей окремими показниками під час їх об'єднання;

— кластерний аналіз — дослідження окремих груп показників; можливість побудови інтервалів для кожного кластера для співставлення у динаміці кластер-чинників як окремих структурних одиниць, так і підприємства в цілому, а також конкурентами;

— методи адаптивного прогнозування — використання обмежених даних, можливість використання моделі суб'єктивізму у виборі параметра адаптації

— методи дисперсійного аналізу — полягають у виділенні й оцінюванні окремих факторів, що викликають зміну інноваційної активності.

Зазначені методи застосовуються науковцями у запропонованих методиках як окремо, так і в певній комбінаціях. Водночас відрізняються багатоваріантністю групи чинників і показників, які пропонуються для оцінки інноваційної активності суб'єктів господарювання.

Так, А. Гриньовим [7] у запропонованій методиці оцінка проводиться за показниками в залежності від етапу інноваційної діяльності підприємства з врахуванням впливу факторів зовнішнього середовища. Проведення такого аналізу передбачає застосування факторного, статистичного та експертного методів.

Методичні підходи Н. Чухрай [8] передбачають оцінку за двома складовими — матеріальні ресурси (основні засоби та оборотні активи) та інтелектуальний потенціал (нематеріальні активи, маркетингові, управлінсько-інфраструктурні, трудові ресурси). Розрахунки проводяться з використанням методу кластерного аналізу.

Для оцінки інноваційної активності С. Смерічевською та О. Сидич пропонується із застосуванням методу експертних оцінок поетапно провести аналіз структури інноваційного потенціалу, виявити ступінь використання внутрішніх інноваційних можливостей і безпосередньо оцінити рівень інноваційної активності [9]. При цьому оцінка проводиться з виділенням виробничих, кадрових, науково-технічних, маркетингових, організаційних та фінансових можливостей.

Визначати інноваційну активність промислових підприємств Лепетюха Н.В. пропонує за допомогою таксономічний показник рівня розвитку із застосуванням методу таксономії [10]. Оцінка проводиться за 30 показниками і її результати дозволяють отримати інформацію щодо актуального стану інноваційної активності промислових підприємства за регіонами та побудувати їх рейтинг.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило визначити, що оцінка інноваційної активності підприємства носить багатоаспектний характер. Вона залежить від підходів до визначення сутності категорії "інноваційна активність", її залежності від інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу підприємства. Застосування методів оцінки і обґрунтування відповідних показників обумовлено метою і завданнями використання отриманих результатів для підвищення рівня інноваційності підприємства, посилення його конкурентних переваг, прискорення інноваційного розвитку.

Література:

1. Балдин К.В., Барішева А.В., Іщенко М.М., Передеряев І.І. Інноваційний менеджмент: науч. посіб. — М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2008. — 384 с.
2. Гринько Т.В. Сутність, складові та особливості категорії "інноваційна активність підприємства" // Інвестиції: практика та досвід. № 8. 2010. — С. 30—32.
3. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр "Академія", 2000. — 864 с.

4. Управління життєдіяльністю підприємств промисловості: монографія / О.М. Ястремська, Г.В. Верещакіна, О.В. Авраменко та ін. — Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. — 432 с.

5. Андрюшко А.К. Інноваційно-активні підприємства: сутність та фактори впливу на їх розвиток // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2013. Вип. 24. — С. 201—205.

6. Баранова І.В., Черепанова М.В. Методические подходы к оценке инновационной активности и инновационного потенциала вуза [Електроний ресурс]. — Режим доступу: <http://novinkor.com/biblioteka/innoworld/71-innoactive.html>

7. Гриньов А.В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління — Х.: ВД "ІНЖЕК", 2003. — 308 с.

8. Чухрай Н.І. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове і логістичне забезпечення: монографія — Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2002. — 315 с.

9. Смерічевська С.В., Сидич О.В. Оцінка інноваційного потенціалу [Текст] // Економіка промисловості. — 2006. — № 2. — С. 14—18.

10. Лепетюха Н.В. Оцінювання інноваційної активності промислових підприємств регіонів України // Глобальні та національні проблеми економіки. Вип. 22, 2018 — С. 432—436.

References:

1. Baldin, K. V. Barysheva, A. V. Ishchenko, M. M. and Perederyayev, I. I. (2008), *Innovatsyonnyy menedzhment: nauch. posob.* [Innovation management: scientific allowance], Yzdatel'sko-torhovaya korporatsiya "Dashkov y K", Moscow, Russia.
2. Hryn'ko, T.V. (2010), "The essence, components and features of the category "innovative activity of the enterprise", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 8, pp. 30—32.
3. Mochernyy, S.V. (2000), *Ekonomichna entsyklopediya: U tr'okh tomakh.* [Economic Encyclopedia: In three volumes], vol. 1, Vydavnychyy tsentr "Akademiya", Kyiv, Ukraine.
4. Yastrems'ka, O.M. Vereshchahina, H.V. and Avramenko, O.V. (2014), *Upravlinnya zhyttyedyal'nisty pidpryyemstv promyslovosti: monohrafiya.* [Management of vital activity of industrial enterprises: monograph], KHNEU im. S. Kuznetsya, Kharkiv, Ukraine.
5. Andryushko, A.K (2013), "Innovatively active enterprises: essence and factors of influence on their development", *Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 24, pp. 201—205.
6. Baranova, I. V. and Cherepanova, M. V. (2006), "Methodological approaches to assessing the innovative activity and innovative potential of the university", available at: <http://novinkor.com/biblioteka/innoworld/71-innoactive.html> (accessed 29 July 2020).
7. Hryn'ov, A. V. (2003), *Innovatsiynyy rozvytok promyslovykh pidpryyemstv: kontseptsiya, metodolohiya, stratehichne upravlinnya* [Innovative development of industrial enterprises: concept, methodology, strategic management], VD "ІНЖЕК", Kharkiv, Ukraine.
8. Chukhray, N.I. (2002), *Formuvannya innovatsiynoho potentsialu pidpryyemstva: marketynhove i lohystichne zabezpechennya: monohrafiya* [Formation of innovative potential of the enterprise: marketing and logistical support: monograph], Vyd-vo NU "L'vivska politekhnika", L'viv, Ukraine.
9. Smerichevs'ka, S. V. and Sydych, O. V. (2006), "Estimation of innovation potential", *Ekonomika promyslovosti*, vol. 2, pp. 14—18.
10. Lepetyukha, N.V. (2018), "Estimation of innovative activity of industrial enterprises of regions of Ukraine", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 22, pp. 432—436.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2020 р.